

Події 2020 року привернули увагу всього суспільства до технологій дистанційного навчання. Пандемія COVID-19 на кілька місяців унеможливила очне навчання, а дистанційне навчання стало єдиною доступною формою в освіті.

Дистанційне навчання – одна із форм навчання, яка виникла й удосконалювалася разом із розвитком інтернет-технологій, і на сьогодні має чіткі характерні ознаки, принципи і певні методичні напрацювання. Дотепер дистанційне навчання було камерною формою, зазвичай, для дорослих людей або здобувачів освіти, які прагнули поліпшити та поглибити свої знання, вміння у певній галузі.

Методика проведення дистанційних занять знаходиться у процесі становлення, а принципи дистанційного навчання та його особливості стали серйозними викликами для системи освіти в цілому.

Виклик перший – умотивованість здобувачів освіти. Класичне дистанційне навчання апріорі передбачає наявність усвідомленої мотивації у тих, хто навчається, тому що постійний контроль із боку педагогів неможливий. Умотивованість здобувачів освіти сучасного закладу є однією з основних освітніх проблем, і за умов віддаленого навчання набуває ще більшої гостроти.

Виклик другий – здатність здобувачів освіти до самоосвіти. Дистанційне навчання передбачає, що більшість навчального матеріалу здобувачі освіти опановують самостійно.

Виклик третій – комунікація в процесі навчання. За умов традиційного очного навчання відбувається постійна вербальна й невербальна комунікація між педагогом і здобувачем освіти, здобувачів освіти поміж собою. Під час дистанційного навчання соціальна комунікація різко зменшується, її невербальна частина майже зникає. А це негативно впливає на формування важливих соціальних комунікативних та кооперативних умінь здобувачів освіти. З'являється ще одна педагогічна проблема: як організувати комунікацію між педагогом і здобувачем освіти, здобувачів освіти поміж собою під час синхронної онлайн-зустрічі, а також якою має бути віртуальна навчальна комунікація в асинхронному режимі, щоб вона не займала весь вільний час як педагога, так і здобувачів освіти.

Четвертий виклик – це індивідуалізація навчання, що є однією з головних переваг і принципів дистанційного навчання, тобто можливість для кожного здобувача освіти самостійно обирати темп навчання, час проведення занять і виконання завдань тощо. В умовах навчального закладу, коли кожний викладач/майстер в/н працює з 3–4 групами, а в кожного здобувача освіти від 11 до 18 предметів, індивідуалізація неможлива як для педагога, так і для здобувача освіти, навіть організаційно.

Виклик п'ятий – сформованість певного рівня умінь щодо використання цифрових технологій. Сучасні здобувачі освіти швидко опановують електронні засоби навчання. Для викладача ця проблема ускладнюється тим, що їм потрібно не просто опанувати новий засіб, а й змінити власну відпрацьовану роками методику

навчання, знайти та застосувати нові методи і форми так, щоб досягти обов'язкових результатів навчання.

Шостий виклик – це необхідність ідентифікації здобувачів освіти. Дистанційне навчання надає більше можливостей для фальсифікації результатів (виконання завдань іншою людиною). В умовах класичного дистанційного навчання ця проблема вирішується за умов високої мотивації здобувача освіти – ті, хто вчаться дистанційно, хочуть насамперед отримати нові знання та вміння, а вже потім – певну оцінку.

Виклик сьомий – визначення чіткого регламенту часу на проведення онлайн-уроків і самостійної роботи здобувачів освіти. Під час очного навчання є тижневий розклад занять та кількість домашніх завдань. Однак у пандемію педагоги та здобувачі освіти витрачали набагато більше часу для навчальної роботи.

І останній виклик – це відсутність єдиної уніфікованої електронної платформи для навчання. Адже в процесі дистанційного навчання педагог може використовувати різноманітні онлайн-сервіси, які він опанував. Але здобувачу освіти доведеться створювати облікові записи в цих сервісах та опановувати кожний, що лише ускладнює навчання та зміщує фокус зі змісту предмета на застосування цифрових технологій.

Дистанційне навчання – це не альтернатива очному навчанню. Безумовно, здобувачі освіти мають ходити до закладу освіти, соціалізовуватися, спілкуватися, вчитися і розвиватися. Жодний розумний електронний засіб не може замінити вчителя-людину. Проте сучасні педагоги мають бути готовими до форс-мажорних обставин і володіти методикою дистанційного навчання, яка зараз тільки розвивається.

Нормативна база щодо організації освітнього процесу в закладі освіти із застосуванням технологій дистанційного навчання

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text>.
3. Положення про дистанційне навчання, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року № 466, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 року за № 703/23235 зі змінами і доповненнями, внесеними наказами МОН України від 01 червня 2013 року № 660, від 14 липня 2015 року № 761 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>.
4. Методичні рекомендації щодо встановлення гнучкого режиму робочого часу (ГРРЧ), затверджені наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 04 жовтня 2006 року № 359 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dtkr.com.ua/show/2cid04507.html>.

5. Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу ДСанПіН 5.5.2.008-01 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0063588-01#Text>.
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARSCoV» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text>.
7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 березня 2020 року № 406 «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizacijni-zahodi-dlya-zapobigannyaposhirennuyu-korona-virusu-s-ovid-19>.
8. Лист Міністерства освіти і науки України від 17 березня 2020 року № 02-5/202 «Про умови та оплату праці працівників закладів освіти і науки під час карантину» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-umovi-ta-oplatu-praci-pracivnikivzakladiv-osviti-i-nauki-v-umovah-karantinu>.
9. Лист Міністерства освіти і науки України від 23 березня 2020 року №1/9-173 «Щодо організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час карантину» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu-vzakladah-zagalnoyi-sere-dnoyi-osviti-pid-chas-karantinu>.
10. Постанова Головного державного санітарного лікаря України від 21 травня 2020 року № 25 «Тимчасові рекомендації щодо організації протиепідемічних заходів у закладах дошкільної освіти на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/ldNc928>.
11. Постанова Головного державного санітарного лікаря України від 30 липня 2020 року № 42 «Тимчасові рекомендації щодо організації протиепідемічних заходів у закладах освіти в період карантину в зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/UdNQjD4>.
12. Лист Міністерства освіти і науки України від 05 серпня 2020 року № 1/9-420 «Щодо організації роботи закладів загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/hfwNEip>.
13. Лист Міністерства освіти і науки України від 30 липня 2020 року № 1/9-411 «Щодо організації роботи закладів дошкільної освіти у 2020/2021 навчальному році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/dfwMLsU>.
14. Лист Міністерства освіти і науки України від 23 квітня 2020 року № 1/9- 219 «Щодо організації діяльності закладів дошкільної освіти під час карантину» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/cfw1TGz>.

15. Лист Міністерства освіти і науки України від 22 травня 2020 року № 1/9- 269 «Щодо відновлення діяльності закладів дошкільної освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/Vfw0xi1>.
16. Лист Міністерства освіти і науки України від 29 травня 2020 року № 1/9- 292 «Щодо організації роботи закладів позашкільної освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/Dfw021L>.
17. Лист Міністерства освіти і науки України від 22 липня 2020 року № 1/9-394. «Про переліки навчальної літератури, рекомендованої Міністерством освіти і науки України для використання у закладах освіти у 2020/2021 навчальному році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/qfw25Km>.
18. Лист Міністерства освіти і науки України «Методичні рекомендації 2020–2021 навчальний рік» від 11 серпня 2020 року № 1/9-430 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/Vfw3zal>.

У Положенні про дистанційне навчання передбачено організацію дистанційного навчання в асинхронному (учасники взаємодіють між собою із затримкою в часі, застосовуючи електронну пошту, форум, соціальні мережі, хмарні сервіси тощо) та синхронному (учасники одночасно перебувають у системі дистанційного навчання та/або беруть участь у вебінарі, відеоконференції, семінарі, чаті тощо) режимах. Саме завдяки асинхронному режиму забезпечується гнучкість та індивідуалізація дистанційного навчання. Проте під час карантину педагоги стикнулися з необхідністю поєднання асинхронного та синхронного режимів навчання, пошуку оптимальних засобів і шляхів взаємодії із здобувачами освіти, адаптування традиційної методики вивчення предмета до умов дистанційного навчання, нерівністю в технічному забезпеченні, володінні цифровими технологіями викладачами/майстрами в/н та здобувачами освіти.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Варто зауважити, що різноманіття цифрових технологій та онлайн-сервісів у більшості випадків ускладнювали процес організації дистанційного навчання для здобувачів освіти, адже вимагали реєстрації, створення кількох облікових записів. Тож, враховуючи досвід організації освітнього процесу під час карантину, заклад освіти узгодив дії всіх педагогів і обрав єдиний підхід та єдині засоби для дистанційного навчання.

Однією з переваг використання систем дистанційного навчання в освітньому процесі є автоматичне створення журналу оцінок та інформування про появу нових завдань і термінів їх виконання.

Варіанти організації дистанційного навчання здобувачів освіти в асинхронному режимі:

1. Із використанням електронної пошти. Викладачі та майстри в/н надсилають здобувачам освіти на їх електронні скриньки навчальні матеріали та/або посилання на навчальні онлайн-ресурси, завдання; здобувачі освіти опрацьовують самостійно

матеріали та виконують завдання, виконані завдання надсилають на електронну скриньку педагогам.

2. Із використанням Google Диску (Dropbox та інших хмарних сховищ). Викладачі/майстри в/н створюють папку для здобувачів освіти із навчальними матеріалами та завданнями, здобувачі освіти самостійно опрацьовують матеріали, виконують завдання та розміщують їх у тій же папці.

3. Із використанням соціальних мереж / месенджерів. Викладачі та майстри в/н створюють групу в соціальній мережі/месенджері (Facebook, Viber, Telegram тощо) з обмеженим доступом, розміщують навчальні матеріали та/або посилання на навчальні онлайн-ресурси, завдання. Також у групі проводять опитування здобувачів освіти.

4. Із використанням сайту/блогу тощо. Викладачі та майстри в/н розміщують навчальні матеріали та/або посилання на навчальні онлайн-ресурси, завдання для здобувачів освіти на власному (ліцейному) сайті або блозі, здобувачі освіти самостійно опрацьовують матеріали, виконують завдання та надсилають їх на електронну пошту викладача чи майстра в/н або прикріплюють у коментарях до посту, розміщують відповіді/посилання на виконані завдання.

Варіанти організації дистанційного навчання здобувачів освіти в синхронному режимі:

1. Використання платформ дистанційного навчання

2. Проведення вебінарів

3. Проведення чатів – спілкування користувачів мережі в режимі реального часу через месенджери: Viber, Messenger, Telegram, WhatsApp, а також можливість проведення чатів надає пошта Gmail.

4. Використання спільних документів Google (документів, презентацій, таблиць, малюнків тощо) дозволяє організувати роботу в режимі реального часу. Здобувачі освіти створюють документи разом (записують відповіді, думки, формули, створюють разом слайди тощо), так і коментують їх.

Завдяки таким перевагам, як гнучкість та вибір індивідуального темпу, часу навчання, дистанційне навчання складно інтегрувати у традиційну класно-урочну систему. Тож викладачі та майстри в/н під час карантину перебудували навчальний матеріал, виділили найсуттєвіше для пояснення здобувачам освіти. Адже самостійне опрацювання навчального матеріалу здобувачами освіти потребує значно більше часу ніж у класі. Підготовка викладачата/ майстра в/н до проведення уроку/виробничого навчання із використанням технологій дистанційного навчання та перевірка надісланих здобувачами освіти виконаних робіт також потребує значно більше часу. Тому під час дистанційного навчання є оптимізація кількості обов'язкових для виконання здобувачами освіти завдань (робіт) та їх обсяг.

Крім того, проведення онлайн-уроків відповідно до розкладу занять у синхронному режимі за допомогою засобів для відеоконференцій тривалістю 40 хвилин є складним випробуванням як для здобувачів освіти, так і для викладачів/майстрів в/н.

Під час онлайн-спілкування швидкість засвоєння навчального матеріалу здобувачами освіти менша ніж в очному навчанні. Тому, викладач/майстер в/н виділяє найсуттєвіший матеріал теми та планує для онлайн-уроків менший за обсягом матеріал.

У плануванні навчальних занять із використанням технологій дистанційного навчання викладачі/ майстри в/н застосовують технологію «перевернутого класу», коли перед вивченням теми наступного уроку здобувачі освіти самостійно опрацьовують навчальне відео (презентацію), а в класі викладач/майстер в/н надає відповіді на питання, пояснює незрозумілі моменти, разом із здобувачами освіти розв'язують завдання.

Наприклад, під час дистанційного навчання викладач/майстер в/н пропонує здобувачам освіти в якості домашнього завдання подивитися відео або презентацію з теми наступного уроку (додатково прочитати 1–2 сторінки підручника), пропонує 2–3 простих запитання для самоперевірки, враховуючи, що час на ознайомлення з новим навчальним матеріалом не повинен перевищувати 30 хвилин. А на онлайн-уроці в синхронному режимі з'ясовує, які питання виникали у здобувача освіти під час перегляду відео (презентації), перевіряє відповіді на питання для самоперевірки, акцентуючи увагу на певних особливостях теми, що вивчається. Потім дають здобувачам освіти різноманітні завдання для самостійного виконання в робочому зошиті та спільної взаємодії за допомогою онлайн-інструментів (створення спільного документа/презентації/ малюнка/карти знань тощо). Ця частина уроку проводиться в асинхронному режимі. Як домашнє завдання пропонують 1–2 завдання та перегляд відео (презентації) до наступного уроку.

У плануванні та підготовці уроку викладачі/майстри в/н застосовують такий інструментарій:

1. Google документи, презентації, таблиці, малюнки тощо: викладачі/майстри в/н разом із здобувачами освіти створюють і спільно використовують документи, презентації, електронні таблиці, а також залишають коментарі.
2. Програма для створення скріншотів, записів відео дозволяє викладачам/майстрам в/н робити скріншоти у вигляді зображень, редагувати їх і обмінюватися, записувати відеоуроки.
3. Сервіси для створення хмари слів, інтерактивних вправ, ребусів, інфографіки, кросвордів урізноманітнюють завдання до уроків.

У проведенні уроку викладачі/майстри в/н застосовують такий інструментарій:

1. Google документи, презентації, таблиці, малюнки: для організації спільної роботи, обговорення певної теми.
2. Сервіси проведення відеоконференцій, вебінарів для відеоуроків.
3. Google Форми, онлайн-тести, опитування в групах/месенджері для забезпечення зворотного зв'язку та проведення контролю.

Ресурси на допомогу педагогам

1. Організація дистанційного навчання в школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>.
2. Всеукраїнська школа онлайн: старша школа (10–11 класи) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [tps://www.youtube.com/c/MONUKRAINE/playlists?view=50&flow=grid &shelf_id= 20](tps://www.youtube.com/c/MONUKRAINE/playlists?view=50&flow=grid&shelf_id=20).
3. Сприяння поверненню вчителів до школи: посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uied.org.ua/spriyannyaapovernennyu-vchiteliv-do-shkoli-posibnik/>.
4. Сайт Міністерства освіти і науки України «Вчимо і навчаємось на карантині: зміни в системі освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon-covid19.info/>.
5. Карантин із користю: ідеї для батьків та дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uied.org.ua/karantin-z-koristyuide%0d1%97-dlya-batkiv-ta-ditej-2/>.
6. Усе про інструменти Google для навчання з інструкціями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://teachfromhome.google/intl/uk/>.
7. Матеріали для організації дистанційного навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://moippo.mk.ua/materialy-dlia-orhanizatsiidystantsiinoho-navchannia/>.
8. Перелік онлайн-ресурсів для використання під час дистанційного навчання та інструкції до роботи з ними [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/YtcKTiN>.